

ΟΙ ΑΝΔΡΙΩΤΕΣ ΕΡΓΟΛΗΠΤΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^ο ΚΑΙ 20^ο ΑΙΩΝΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΤΟΥ ΜΙΧ. ΤΟΜΠΡΟΥ

Δ)τοῦ τῆς Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν

Είναι ἠθικὸ ὅσο καὶ διδακτικὸ νὰ μνημονεύεται ἡ ἱστορικὴ συμβολὴ τῶν ἐργατῶν κάποιων ἐπιτεύξεων, γιὰτὶ γνωστὸ καὶ διάχυτο εἶναι παράλληλα πὸς ἡ Ἄνδρος, ἔχει κύρια ναυτικὴ ἀποστολὴ στὸ ἐμπόριο.

Στὴν Ἀθήνα τοῦ 1850 μέχρι τὸ 1900 κα' ἔπειτα ἀπὸ τὸ κλείσιμο τοῦ 19ου αἰῶνα, μέσα στὸν 20ο οἱ Ἄνδριῶτες ἐργολῆπτες καὶ τεχνίτες συγκεντρωμένοι γύρω ἀπὸ τὴ συνοικίαν τῆς Νεαπόλεως καὶ πρὸ ἐκεῖ στὴ συνοικίαν τοῦ Γκύζη—τὰ πρωῒνὰ λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου—γέμιζαν ἐξορηγικὰ τοὺς δρόμους τῆς Πρωτεύουσας, φθάνοντας ἔτσι στὴν ἐργασία τους τῆς κάθε τεχνικῆς εἰδικότητος.

Πάνω στὶς σκαλωσιεὶς τῶν γυαπιῶν σὰν ἀκροβάτες κτίζοντας ἢ ἀνεβάζοντας τὰ βάρη μὲ τὴ λεγόμενὴ χαμαλίκια τους ἐπικίνδυνα, (αὐτὴ ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν μέσων) μὲ τὸ τραγοῦδι γιὰ συντροφίαν καὶ παρηγορίαν πλούτιζαν τὸ οἰκιστικὸ πρόγραμμα μιᾶς ρομαντικῆς ζωῆς.

Κάτω στὰ μαρμαράδικα ἄλλοι, τῆς ὁδοῦ Πατησίων καὶ τῶν παρόδων τῆς μὲ τοὺς μαντρακαῶδες στὰ χέρια, εὐαίσθητοι σχεδιαστὲς καὶ σκαλιστὲς τῶν πλαστικῶν κυματίων καὶ τῶν ζωντανῶν κοσμήσεων, κρατοῦσαν τὴν τεχνικὴ τοῦ μαρμάρου

σὲ μιὰ αἰσθητικὴ ἁρμονίαν, μεστῆς κατανόησης, μὲ συνείδηση ἀρχιτεκτονημένης ἀποστολῆς. Πίστευαν στὴν παράδοση τῆς ἀρχαίας λειτουργικῆς καὶ δυναμικῆς πληρότητας τῆς ὕλης, τοῦ θεῖου Πεντελικοῦ μαρμάρου, λάτρευαν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τὶς ἐπιτεύξεις τῶν ρυθμῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τὸν Κορινθιακὸ, τὸν Ἰωνικὸ καὶ τὸν Δωρικὸ—κατεῖχαν τὸ πνεῦμα τῆς τεχνικῆς τῶν Βυζαντινῶν—γνωστες καὶ πελεκητάδες τῆς κόσμησις, τῶν Εἰκονοστασιῶν, Ἀμβώνων καὶ Δεσποτικῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Εἶναι νὰ μὴ μνημονεύει κανεὶς τὴ χρονικὴ αὐτὴ περίοδο μὲ τὴν ὀξύτατὴ παρατηρητικότηταν τῶν ἀρχιμαστόρων καὶ μαστόρων, τῶν Ἄνδριῶτων ἐκείνων ;

Ἦταν οἱ καθοδηγητὲς αὐτοὶ καὶ οἱ τεχνίτες, γεννημένοι γιὰ κατασκευὲς μὲ ποιοτικὴ ἐπίτευξη κα' ἀνέπτυξαν, κυρίως τὰ προσόντα τους στὰ οἰκοδομικὰ ἔργα τῆς Πρωτεύουσας καὶ τοῦ Πειραιῶς, στὰ ἀρχοντικὰ σπήτια τῆς Κηφισιάς καὶ τῶν Φαλήρων καὶ παντοῦ ἄλλοῦ ὅπου ἡ ἐργασία τοὺς καλοῦσε. Ἐκτίσαν κυριολεκτικὰ οἱ Ἄνδριῶτες δομεῖς τὴν Ἀθήναν τῆς περιόδου αὐτῆς.

Όταν όμως αναλύσουμε τὸ ἔργο μιᾶς κατοικίας, τότε πρὸς πέρα ἀπὸ τὸ κτίσιμο καὶ κατὰ τὸ κτίσιμο πάνω ἀπὸ τὴ γῆ, κατὰ τὴν περίοδο ἐκείνη καὶ ἡ μαρμαροτεχνικὴ καὶ τεχνικὴ τῆς πέτρας τῆς πορολιθικῆς, ἔπαιξαν ἓνα ρόλο καλλωπισμοῦ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἐπιφανειῶν καὶ ὄγκων, σὰν μιὰ φωτεινὴ πλαστικὴ ἔξαρση τῆς τεχνικῆς καὶ αἰσθητικῆς συνύπαρξης, μὲ τὰ ἄλλα οἰκοδομικὰ ὑλικά μιᾶς κατοικίας καὶ στοὺς ἄλλους κλαδικοὺς τομεῖς. Σ' ὅλους τοὺς τομεῖς αὐτοὺς οἱ Ἄνδριῶτες, ἔπαιξαν ἓνα αὐθεντικὸ ρόλο. Ἦταν ἄνθρωποι μὲ κάποιο βάθος ἀπὸ πίστη γιὰ νὰ προσφέρουν στὴ ζωὴ.

••

Στὸ συνοικισμό λοιπὸν τῶν Ἀθηνῶν, τὴ Νεάπολη, μὲ ἔκταση πρὸς τὸν Ἅγιο Νικόλα (στὰ Πευκάκια) καὶ στοὺς παράπλευρους τῆς ἐποχῆς ἄλλους κάτω ἀπὸ τὸ λόφο τοῦ Στρέφη (τμήμα Νεαπόλεως—Τσακαγιάννη) καὶ πίσω ἀπὸ τοῦ Στρέφη (τμήμα τότε Πυθαράδικα πρὸ τῆς Λεωφόρου Ἀλεξάνδρας) καὶ πρὸς τὴ συνοικία Γκύζη, οἱ Ἄνδριῶτες, ἀρχιμαστόροι, μάστοροι καὶ μαθητευόμενοι, δημιουργοῦσαν οἰκογένειες, τεχνιτῶν, ἐπιστημόνων καὶ ναυτικῶν καὶ καλλιεργοῦσαν πάνω σὲ μιὰ θετικὴ προοπτικὴ τίς γενεὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα αὐτές, ποὺ ἔχουν ἓνα ρόλο ἀνάμεσα στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Τὰ παιδιὰ ἐκείνων τῶν Ἀνδριῶτῶν σήμερα σκόρπια στὴ μεγάλη Πρωτεύουσα καὶ τὰ προάστειά της, ἀνέπτυξαν μὲ τὴ δράση τους σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας, ἔντονα τὴν προσωπικότητά τους, ὅπως στὴν ἐπιστήμη στὰς τέχνες καὶ στὸ ἐμπόριο. Καὶ πρὸ παντὸς ἐκεῖ ὅπου ἀκόμα καλλιεργεῖται τὸ αἰσθητικὸν τῆς καλῆς καὶ ποιητικῆς τεχνικῆς, διακρίνεται ἡ προέλευσή τους.

••

Στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα εἶχαν κυριαρχήσει στὴ ζωὴ τῆς Πρωτεύουσας, μερικὰ ὀνόματα ἀρχιμαστόρων καὶ μαστόρων, στὰ ἔργα κάθε τεχνικῆς ἔντονα.

Ἐργολῆπτες ὅπως οἱ Ρεμοῦνδοι, οἰκοδομικῶν καὶ μεγάλων τεχνικῶν ἔργων, ὁ Γιάννης, ὁ Κώστας, ὁ Γεώργιος καὶ οἱ Σταμάτηδες. Ὁ ἐργο-

στασιάρχης ξυλουργικῶν ἐργασιῶν καὶ ἐργολήπτης μεγάλων ἔργων Γιάννης Μαμάης. Οἱ ἐργολῆπτες μαρμαρικῶν κυρίως ἐργασιῶν καὶ ἐργολαβιῶν ἀδελφοὶ Γιάννης καὶ Ἀριστείδης Κοντζαμάνης. Ὁ δάσκαλος τῆς μαρμαροτεχνικῆς καὶ ἐργολήπτης μαρμαρικῶν ἐργασιῶν Θεόδωρος Τόμπρος (Πατέρας μου). Πρῶτος κατασκευαστὴς τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου καὶ ὕστερος ὁ Γιάννης Μαμάης μὲ ἐργολήπτη δομέα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν Ἄνδριώτη Καθιόλον.

Οἱ Ρεμοῦνδοι ἀπὸ τὴν Μοσχίονα καὶ τὸ Ἄμωνακλιῶ, ὅπως καὶ τῆς Χώρας—δομεῖς, μουσικοὶ καὶ μαρμαροτεχνίτες.—Οἱ ἀδελφοὶ Μιχάλης καὶ Δημήτρης Τόμπρος τοῦ Γεωργίου. Οἱ ἀδελφοὶ ἐργολῆπτες Γεώργιος καὶ Γιάννης Καούρης. Ἡ οἰκογένεια τῶν μαστόρων τῆς ξυλουργικῆς καὶ ἐπιπλοποιῆς Μπάβα. Οἱ ἀριστοὶ μαστοροὶ τῆς μαρμαροτεχνίας Ἐργίνος, Λάβδας, Σταμνᾶς, Μαντάλας καὶ ὁ περίφημος λαξευτὴς τῶν ἀγαλμάτων Ἀλεξάκης, ἐκτελεστὴς τῶν ἔργων τοῦ γλύπτη Γιαννούλη Χαλεπᾶ. Ὁ ἐπιπλοποιὸς Βαράγκης. Οἱ ἀρχιτέκτονες Θεόδωρος Τόμπρος—Κουμέλης—Γιάννης Παπαδάκης τοῦ ὁποίου τὸ παιδί εἶναι διάσημος ἀρχιτέκτων στὴ Νέα Ὑόρκη καὶ αἰσθητικὸς συγγραφέας, Καθηγητὴς τοῦ ἐλευθέρου σχεδίου στοὺς ἀρχιτέκτονας στὸ Πανεπιστήμιον ἐκεῖ: ὅλοι αὐτοὶ καὶ ἄλλοι κατέδειξαν, πὼς οἱ Ἄνδριῶτες δὲν εἶναι γεννημένοι μόνο γιὰ ναυτικοὶ ἢ καὶ γεωργοί, ἀλλὰ καὶ προορισμένοι, νὰ ἀνυψώσουν τὴν τεχνικὴν, τὰ γράμματα τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην. Ὁ ἐρευνητικὸς ἐπιστήμονας Θεόφιλος Καΐρης, ὅταν ἴδρυσεν τὴν Ἄνδρον τὸ Πανεπιστήμιόν του, σὰν σοφὸς ἐπιστήμονας καὶ ἀλχημιστὴς εἶχε διαισθανθῆ, ὅτις τίς πνευματικῆς, ψυχικῆς καὶ τεχνικῆς ἰκανότητες τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ἡ ὑπαρξὴ του τότε ὅσο καὶ ἡ ἱστορικὴ του συμβολὴ καὶ θυσία, δυνάμωσεν τὸ Νησί τὸ ἀρχοντικόν. Τὸ δυνάμωσεν στὸ ἐμπόριον, στὰ γράμματα καὶ τὴν ἐπιστήμην, στὴν τεχνικὴν, τὴν τέχνην καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἡ μνημόνευσις αὐτῆς, ὅσο καὶ ἂν εἶναι περιληπτικὴ, ἄλλο τόσο εἶναι καὶ ὀρθὴ στὴν ἀρχὴν της κατὰ τὴ γνώμην μου, γιὰτὶ εἶναι ζωντανή, ἀντικειμενικὴ καὶ δανεισμένη ἀπὸ τὴ γνήσια ἱστορία τῶν παιδιῶν τῆς Ἄνδρου, ποὺ δὲν τὴν λησμονοῦν.